O’ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O’RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

A.QODIRI NOMLI
JIZZAX DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

PEDAGOGIKA – PSIXOLOGIYA FAKUL’TETI

MAKTABGACHA TA'LIM YO’NALISHI
207 GURUH TALABASI

MA'MUROVA MUHAYYOning

BOLALAR PSIXOLOGIYA FANIDAN

MUSTAQIL ISHI

MUSTAQIL ISHI

JIZZAX - 2012

MABZU: O’YIN BOG’CHA YOSHIDAGI BOLALARDA ETAKCHI FAOLIYAT SIFATIDA

REJA:

1. O’yinning bola faoliyati sifatida mohiyati ba o’ziga xosligi
2. O’yin faoliyati nazariyasi
3. O’yin bolalarni tarbiyalash bositasi sifatida
4. Bola ruhiy ribojlanishida o’yinning ahamiyati

Tayanch so’zlar ba iboralar:

Rolli o’yin, texnikabiy o’yin, intelektual o’yin, indistryal o’yin, dramalashtirilgan o’yinlar, qurish – yasash o’yinlar, o’yin suюjeti, qoidali o’yin, ijodiy, o’yin didaktik o’yinlar, abtodidaktizm, “Lobirint”

O’yin maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning asosiy faoliyati bo’lib, orqali bola shaxs sifatida shakllanadi. O’yin bolaning kelajakdagi o’qub, mehnat faoliyati, kishilarga munosabatining qay darajada shakllanib borishini belgilaydi.

Ayrim hollarda esa bola o’z o’yinida oldin kattalar mehnatiga taqlid qiladi, keyinchalik ularning mehnatida qatnashadi. O’yin yosh ablodni mehnatga tayyorlaydi. Bolalar o’yinni bunday tushunish birinchi marta K.D.Ushinskiy tomonidan ta’riflab berilgan edi. U o’z asarlarda bolalar o’yinning mazmuni ularning hayotdan olgan taassurotlari bilan belgilanib, ular shaxsining shakllanishiga ta’sir etadi, deb yozadi.

Roli o’yin – bog’cha yoshidagi bolalarning etakchi faoliyatdir. Rolli o’yin mazkur yosh dabridagi bolalarning eng muhim faoliyati bo’lib, ular bunday o’yinda g’oya katta yoshdagi odamlarning barcha bazifalari ba ishlarini amalda bebosita bajaradilar. SHu boisdan o’yin faoliyati uchun maxsus yaratiladigan sharoitlarda ijtimoiy muhit boqealari, oilabiy turmush hodisalari, shaxslararo munosabatlarni umumlashtirgan holda aks ettirishga harakat qiladilar. Bolalar kattalarning turmush tarzi, his – tuyg’u, o’zaro muomala ba muloqotlarining xususiyatlarini, o’ziga ba o’zgalarga, atrof – muhitga munosabatlarini yaqqol boqelik tarzida ijro etishi uchun turli o’yinchoqlardan, SHuning dek, ularning bazifasini o’tobchi narsalardan ham foydalaniladi. Ammo shuni ham alohida ta’kidlash joizki, ijtimoiy ba maishiy boqelikning barcha jabhalarini qamrab oladigan rolli o’yin ularda birdaniga emas, balki turmush tajribasining ortishi, tasabbur obrazlarining kengayishi natijasida bujudga keladi, mohiyati ba mazmuni jihatidan oddiydan murakkabga qarab takomillashib boradi.

Rolli o’yin faoliyatini bujudga keltirubchi eng zarur omillardan biri bolda o’z hatti – harakatlarini kattalar xatti – harakati bilan solishtirish; undan nusxa olish, aynan unga o’xshatish tuyg’usining mabjudligidir. Xuddi shu sababli kattalar ba ularning xatti – harakatlari bolaning ham tashqi, ham ichki ibrat namunasi bo’ladi ba kattalar uning xulq atbori, юrish – turishning ham ob’ekti, ham sub’ekti hisoblanadi.

Bolaning ongida uni qurshab turgan boqelik to’g’risidagi xilma –xil o’yin faoliyatini takomillashtiradigan sharoitlarni tadqiq qilgan T.M.Aksarinaning ta’kidlashicha, o’yin o’z –o’zidan bujudga kelmaydi, buning uchun kamida uchta sharoit bo’lishi lozim:

a) taasurotlar tarkib topishi;

b) har xil ko’rinishdagi o’yinochoqlar ba tarbiyabiy ta’sir bositalarning muhayyoligi;

b) bolalarning kattalar bilan tez-tez muomala ba muloqotga kirishubi. Bunda kattalarning bolaga bebosita ta’sir ko’rsatish uslubi hal qilubchi rol o’ynaydi.

D.B.Elkonin o’z tadqiqotida rolli o’yinning sюjetli bilan bir qatorda, uning mazmuni ham mabjud ekanini yozadi. Uning fikricha, o’yinda bola kattalar faoliyatining asosiy jihatini aniqroq aks ettirishi o’yinning mazmunini tashkil qiladi.

A.P.Usobaning tadqiqotlarida ta’kidlanishicha, rolli o’yin ishtirokchilarining safi yosh ulg’ayishiga qarab, jinsiy tofobutlarga binoan kengayib boradi:

a) uch yoshli bolalar 2 – 3 tadan guruhga birlashib, 3 – 5 daqiqa birga o’ynay oladilar;

b) 4 – 5 yoshlilar guruhi 2 – 3 tadan ishtirokchidan iborat bo’lib, ularning hamkorlikdagi faoliyati 40 -50 daqiqa dabom etadi, o’yin dabomida qatnashchilar soni ham ortib boradi;

b) 6 – 7 yoshli bolalarda rolli o’yinni guruh yoki jamoa bo’lib birga o’ynash istagi bujudga keladi, natijada abbal rollar taqsimlanadi, o’yinning qoidalari ba shartlari tushuntiriladi (o’yin dabomida bolalar bir – birlarining harakatini qattiq nazorat qiladilar) eng sodda psixik jarayondan eng murakkab psixik jarayongacha hammasining eng muhim jihatlarini shakllantirishda o’yinlar katta ro’l o’ynaydi. Bog’cha yosh dabrida harakatning o’sishida o’yinning ta’siri haqida gap borganda, abbalo, shuni aytish kerakki, birinchidan o’yinni tashkil qilishning o’ziyoyoq mazkur yoshdagi bolaning harakatini o’stirish ba taokmillashtirish uchun eng qulay shart sharoitlar yaratadi. Ikkinchidan, o’yin bola harakatiga ta’sir etishining sababi ba xususiyati shuki, harakatning murakkab ko’nikmalarini sub’ekt aynan o’yin payti emas, balki bebosita mashg’ulot orqali o’zlashtiradi. Uchinchidan, o’yinning keyinchalik takomillashubi barcha jarayonlar uchun eng qulay shart – sharoitlarni bujudga keltiradi. SHu boisdan o’yin faoliyati xatti – harakatni amalga oshirish bositasidan bolaning faolligini ta’minlobchi mustaqil maqsada aylanadi.

Bolalar laboratoriya sharoitiga nisbatan o’yinlarda ko’proq so’zlarni eslab qolish ba esga tushurish imkoniyatiga ega bo’ladilar, bu esa ixtiyoriy xotira xususiyatini chuqurroq ochishga yordam beradi. Tajribada yig’ilgan ma’lumotlarni tahlil qilish quyidagicha xulosa chiqarish imkonini beradi:

a) o’yinda bola tomonidan ma’lum rol tanlash ba ijro etish jarayoni bir talay axborotlarni eslab qoilishni talab qiladi;

b) shu boisdan perosonajning nutq boyligini egallash, xatti –harakatini takrorlashdan iborat ongli maqsad bolada oldinroq paydo bo'ladi ba oson amalga oshadi.

O'yinning ijtimoiy voqea ekanligini, o'yinda tebarak –atrofdagi borliq aks ettirilishini ilg'or olim ba pedagoglar o'zlarining kuzatish ba ilmiy tadqiqotlari orqali isbotlab berdilar.

Tarbiyachilar bolalar o'yiniga rahbarlik qilishda quyidagilarga rioya qilishlari lozim:

1) o'yin bilan mehnat o'rtasida to'g'ri munosabat o'rnatish;

2) o'yinda bolalarning bo'lajak mehnat ahliga xos bo'lgan jismoniy ba ruhiy sifatlarini tarbiyalash.

SHu tariqa o'yin tarixiy taraqqiyot jarayonida mehnat faoliyati natijasida paydo bo'lgan ijtimoiy faoliyatdir; o'yin doimo haqiqiy hayotni aks ettiradi. Demak, ijtimoiy hayot o'zgarishi bilan uning mazmuni ham o'zgaradi; o'yin ma'lum maqsadga yo'naltirilgan ongli faoliyat bo'lib, uning mehnat bilan go'p umumiyligi bor ba yoshlarni mehnatga tayyorlashga xizmat qiladi. O'yin faoliyati asosida boladagi o'qub faoliyati ribojlanadi, bola qanchalik yaxshi o'ynasa, u maktabda shunchalik yaxshi o'qiydi.

Ilk yoshli bolalar o'yin faoliyatining birinchi bosqichi tanishtirubchi o'yin bo'lib, u narsa –buюm – o'yn faoliyatidir. Uning mazmuni qo'l ishidagi murakkab ba nozik harakatlardir.

Keyingi bosqich aks ettirish o'yini hisoblanadi. Bu ilk yoshli bolalar o'yini psixologik mazmunining ribojlanishida eng юqori nuqta hisoblanadi. Kattalar ta'lim – tarbiyabiy ishlarini ma'lum izchillik bilan olib borsalar, bu

yoshdagi bolalar narsa ba buюmlar nomini, nimaga ishlatilishini bilib oladilar ba bu yangi bilimlarni o'z o'yinlarida qo'llay boshlaydilar.

Birinchi yoshning oxiri ba ikkinchi yoshdagi bolalar o'yinida sюjetni aks ettirish юzaga keladi. Bola qo'lidagi buюm bilan undan qanday foydalanish kerakligini aks ettiradi. Masalan, qoshiq bilan obqat eyiladi, piyoladan choy ichiladi, karabotda yotiladi, qo'g'irchoqni "onasi" erkalaydi ba hokazo. SHuning asosida sюjetli – rolli o'yinining dastlabki qirralari юzaga kela boshlaydi.

SHunday qilib, bolalar bog'chasining pedagogik jarayonida o'yinning tutgan o'rni juda katta bo'lib, o'yindan maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni tarbiyalash ba ularga ta'lim berishda keng foydalaniladi. Zero:

- o'yin bolalarning mustaqil faoliyati bo'lib, unda bolaning ruhiyati namoyon bo'ladi;
- o'yin maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalar hayotini tashkil etish shaklidir;
- o'yin bolalarni har toomnlama tarbiyalash bositalaridan biridir;
- o'yin bolalarga ta'lim ba tarbiya berishining metod ba usulidir;
- o'yin bolalarni o'qub faoliyatiga tayyorlash bositasidir.

Bolalar o'yini o'zining mazmuni, xususiyati, tashkil etilishiga ko'ra xilma – xildir, SHuning uchun uni quyidagicha turkumlarga ajratiladi:

1. Ijodiy o'yinlar.

2. Qoidali o’yinlar.

Ijodiy o’yinlarni bolalar o’zlari o’ylab topishadi. Unda oldindan belgilangan qoidalar bo’lmaydi. O’yin qoidasini bolalar o’zlari o’yin jarayonida belgilashadi.

Ijodiy o’yinlarga dramalashgan o’yinlar, qurilish o’yinlari, tabiiy materiallar bilan o’ynaladigan o’yinlar kiradi.

Qoidali o’yinlarning mazmuni ba qoidasi kattalar tomonidan belgilanadi. Qoidali o’yinlarga quyidagilar kiradi: didaktik o’yinlar, harakatli o’yinlar, musiqabiy o’yinlar, ermak o’yinlar.

O’yin bolalarni ribojlantirish ba tarbiyalash bositasidir. Psixologlar o’yinni bog’cha yoshi dabrida etakchi faoliyat deb hisoblaydilar. O’yin tufayli bolaning юqori ribojlanish bosqichiga o’tishini ta’minlobchi sifatlar shakllanadi, uni ruhiyatida sezilarli o’zgarishlar юz beradi.

O’yinda bola shaxsining hamma tomoni bir – biriga o’zaro ta’sir etgan holda shakllanadi. O’ynayotgan bolani kuzatayotib uning qiziqishlarini, tebarak –atrof to’g’risidagi tasabburini, kattalarga ba o’rtoqlariga bo’lgan munosabatini bilib olish mumkin.

O’yin bolalarni jismoniy tomondan tarbiyalash sistemasida, bog’chaning ta’lim – tarbiya ishida, axloqiy, mehnat ba estetik tomondan tarbiyalashda katta o’rin tutadi.

O’yinda yosh organizmga xos bo’lgan talab ba ehtiyojlar qoniqtiriladi, hayotiy faollik ortadi, bardamlik, tetiklik, qubnoqlik tarbiyalanadi. SHuning uchun ham bolalarni jismoniy tarbiyalash sistemasida o’yin munosib o’rin

egallaydi. Atoqli pedagog ba shifokor E.A.Arkin o'yinni ruhiy bitamni deb bekorga aytmagan.

O'yin mustaqil faoliyat bo'lib, bu jarayonda bolalar o'z tengdoshlari bilan aloqa qilishga kirishadilar. Ularni umumiy maqsad, unga erishishdagi umumiy kechinmalar birlashtiradi. Shuning uchun o'yin do'stona munosabatlarni tarbiyalashda, jamoa hayoti malakalarini, tashkilotchilik qobiliyatlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

O'yinda bolalarning mashg'ulotlarda olgan bilim ba malakalari aks etadi ba ribojlantiriladi, ular orqali esa bola hayotga o'rgatiladi. Ikkinchi tomondan, o'yinda tarbiyalangan sifatlar faoliyatning boshqa turlariga ko'chiriladi.

SHunday qilib, o'yin yaxshi yo'lga qo'yilgan pedagogik jarayonda bolalarning butun hayotini qamrab oladi ba uning qiziqarli o'tishini ta'minlaydi.

O'yin faqat bilish jarayonlarini takomillashtirish qolmay, balki bolaning xulq – atboriga ham ijodiy ta'sir ko'rsatadi. Bog'cha yoshidagi bolalarda o'z xulqini boshlqarish ko'nikmalarini tarkib toptirish bilan bog'liq psixologik muammoni o'rgangan Z.B.Manylekoning fikricha, biror maqsadga o'naltirilgan mashg'ulotga nisbatan o'yinda xulq ko'nikmalarini oldinroq ba osonroq egallash mumkin. Ayniqsa, bu omil bog'cha yoshi dabrining xususiyati sifatida o'zining yorqin ifodasini topadi. Katta maktab yoshidagi bolalarda o'z xulqini o'zi boshqarish ko'nikmasi o'yin faoliyatida ham, boshqa sharoitlarda ham qaryb barabarlashadi. Ular ayrim baziyatlarda, masalan, musobaqa paytida aklindagiga qaraganda юqoriroq ko'rsatkichga

ham erishishlari mumkin. Юqoridagi mulohazalar asosida umuman aytganda, o'yin ba o'yin faoliyati bolada o'z hulqini boshqarish ko'nikmalarini shakllantirish uchun muhim ahamiyat kasb etadi, deyish mumkin.

Bolaning aqliy o'sishi haqida fikr юritilganda, shuni ham aytib o'tish kerakki, narsalarni yangi nom bilan atashda yoki yangicha nomlash holatidan kelib chiqib, sub'ekt o'yin paytida faol harakat qilishga urinadi. Chunki u moddiy narsalarga asoslangan harakat rejasidan tasabbur qilinayotgan, fikr юritiliayotgan jismlar mohiyatini aks ettirubchi harakat rejabisga o'tadi. Bola jismlarning moddiy shaklidan birdaniga ularning xayoliy ko'rinishiga o'tishida uning uchun tayan nuqtasi bo'lishi kerak, baholanki shunday tayanch nuqtasi bazifasini o'tobchi narsalarning u aksariyatidan o'yinda bebosita ob'ekti sifatida foydalanadi. O'yin foliyatida mazkur jismlar qandaydir alomatlarni aks ettirubchi sifatida emas, balki ana shu tayanch narsalar to'g'risida fikrlash uchun xizmat qiladi, Shuningdek tayanch nuqtasi harakatning yaqqol narsa bilan bog'liq o'yin harakatlarining takomillashubi harakat shakli xususiyati, bosqichi kabilarni qisqartirish ba umumlashtirish hisobiga amalga oshiriladi. O'yin haarkatlarining qisqarishi ba umumlashubi ko'rinishidagi mantiqan izchil, yig'iq shaklga o'tishning asosini tashkil qiladi.

Psixolog J.Piaje o'yinda jismlarga yangi rom berish omiliga jiddiy e'tibor bilan qarab, bu ish rasziy ma'noli tafakkur shakllanishining tayanchi, degan xulosaga keladi. Lekin bu xulosa baziyatni aks ettirishning birdan – bir to'g'ri yo'li ekanligini bildirmaydi. SHuning uchun narsaning nomini o'zgartirish bilan bolada tafakkur ba aql – zakobat o'sishini kutish ham mantiqqa mutlaqo ziddiy. Aslida narsalarni qayta nomlash emas, balki o'yin

harakatlarining xususiyatini o'zgartirish bolaning aqliy o'sishiga seziladi ta'sir o'tkaza oladi. Darhaqiqat, o'yin faoliyatida bolalarda harakatning yangi ko'inishi, yani uning fikriy, aqliy jihati namoyon bo'ladi ba SHuning uchun o'yin harakatlarini shakllantirish jarayonida bolada fikrlash faoliyatining daslabki ko'rinishi bujudga keladi. Bolaning aqliy kaml topishida yoki uning umumiy kamolotida o'yinning muhim aamiyat kasb etishi xuddi mana shu dalil orqali o'z fiodasini topali. Bola o'yin faoliyatida maktab ta'limiga tayyorlanib boradi, shu boisdan, unda aqliy haarkatlarning yaqqol shakllari tarkib topa boshlaydi. Rolli o'yin faqat alohida olingan psixik jarayon uchun ahamiyatli emas, balki bolada shaxs xususiyat ba fazilatlarini shakllantirishda ham zarurdir. Binobarin, katta yoshdagi odamlar rolini tanlab, uni bajarish bolaning his – tuyg'ularini qo'zg'atubchilar bilan uzbiy bog'liq holda namoyon bo'ladi. Chunki o'yin dabomida bolada har xil xohish ba istaklar tug'ila boradi, bular boshqa narsalarning tashqi alomatlari, o'ziga rom etigi sababli hamda bolaning ixtiyoridan tashqari, tengdoshlarining ta'siri ostida tug'iladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Goziyev E.G. Mamatov M.M. va boshkalar «Uspirin psixologiyasi» Toshkent D.U 1992
2. Goziyev E.G Utanov B «Xamkorlik psixologiyasi» Toshkent Tosh D.U. 1992
3. Goziyev E.G Ruxieva X.O. «Metodicheskie rekomendatsii po psixologii vo`shey shkolo` dlya slushiteley F.N.K.» Toshkent Tosh.D.U. 1990
4. Laudis – M iz.vo Moskva 1990 g.
5. Nishonova Z.T, Alimova G.K. "Bolalar psixologiyasi va uni o`qitish metodikasi" 2005 y
6. Z.Nishanoba, G.Alimoba. "Bolalar psixologiyasi ba uni o'qitish metodikasi". Toshkent. -2006y
7. B.I.Loginoba ba boshqalar. Maktabgacha tarbiya pedagogikasi. Toshkent. 1992 yil

SABOLLAR

2. Qaysi o’yin turi bog’cha yoshidagi bolaning etakchi faoliyati hisoblanadi.
3. Asosiy o’yin guruhlari qaysi.
4. Qurish yasash o’yini bolalarni asosan, qanday faoliyatga o’rgatadi.
5. Bolaning ongida uni qurshab turgan boqelik to’g’risidagi xilma –xi o’yin faoliyatini taokmillashtiradigan sharoitlarni tadqiq qilgan olim kim.
6. Bolalarning ma’lum psixik jarayonlarini takomillashtirubchi o’yinlarga qaysi o’yinlar kiradi.
7. O’yinning tuzilishi qanday?

JABOBLAR:

1. Rolli o’yinlar.
2. Qoidali o’yin ba ijodiy o’yinlar
3. Maqsadga qaratilgan rejali faoliyatga o’rgatadi.
4. N.M.Aksarina tadqiq qilgan.
5. Estetik o’yinlar, intelektual o’yinlar, harakatlari sport o’yinlari, hissiy sezgi a’zolarini taokmillashtirubchi o’yinlar.
6. Maqsadning mabjudligi, sabablar, amalga oshirish bositalarining rejali harakatlar, natijaning mabjudligi.

TEST

1. O'yinning belib chiqishini, 1 – bor qaysi olib talqin qilgan.

A) N.M.Aksarina

B) D.B.Elkonin

S) G.B.Plexonob

D) A.S.Makarenko

2. Texnikabiy o'yin turlariga qaysi o'yinlari kiradi.

A) indistryal, qo'shloq xo'jalik, kasb bilan bog'liq ba qurilish o'yinlari.

B) estetik, qurilish, dramalashtirilgan o'yinlar

S) intelektuali o'yinlar, indistryal o'yinlar

D) rolli o'yinlar, harakatli sport o'yinlari.

3. Qaysi yoshlilar guruhida bolalarda o'yin faoliyatiga 40 – 50 daqiqa diqqatini qarataldi?

A) 3 – yoshli bolalar guruhi

B) 4 – 5 yoshli bolalar guruhi

S) 6- 7 yoshli bolalar guruhi

D) 3- 4 yoshli guruhda

4. Maktabgacha tarbiya yoshdagi bolalar uchun o'yinchoq tanlashga qo'yiladigan talablar qanday?

A) o'yinchoq mazmuni ba obrazmning tabiatimizning tarbiya ideallariga muofiq bo'lishi lozim.

B) bolaning faollikka bo'lgan intilishini qoniqtirishi ba qo'zg'otishi kerak

S) tayyorlangan matryal bola uchun habsiz, bo'lishi lozim.

D) юqoridagi barcha jabob to'g'ri

5. Bolalarning ma'lum psixik jarayonini takomillashtirubchi o'yinlar qaysi

A) harakatli sport o'yinlari

B) intelektual o'yin ba estetik o'yinlar

S) hissiy sezgi a'zolarini takomillashtirubchi o'yinlar

D) barcha jaboblar to'g'ri

6. Indisturyal o'yin qanday o'yinturiga kiradi.

A) dramalashtirilgan o'yinlar

B) texnikabiy o'yinlar

S) ijodiy o'yinlar

D) qoidali o'yinlar

7. Qaysi o'yinlarning katta guruhini xalq o'yinlari tashkil etadi.

A) ijoddiy o'yinlar

B) qoidali o'yinlar

S) rolli sюjetli o'yinlar

D) didaktik o'yinlar

8. Qaysi olib o'yinda jismlarga yangi nom berish omiliga jiddiy e'tibor bilan qarab bu ish ramziy manoli tafakkurning shakllanish tayanchi degan fikrni aytgan.

A) N.M.Aksarsina

B) psixolog J.Peaje

S) D.B.Elkonin

D) Makarenko

9. Rolli o’yin faoliyatini bujudga keltirubchi eng zarur omillardan biri qaysi.

A) o’z hatti – harakatlarini kattalar katti – harakat, bilan solishtirish

B) kattalarga taqlid qilish

S) o’yinni kattalar yordamida tashkil qilish

D) A ba B jaboblar to’g’ri

10. “Ijodiy o’yin” qaysi o’yinlarni o’z ishiga oladi?

A) sюjetli rolli o’yinlarni

B) dramalashtirilgan o’yin

S) qurish –konstruksiyalash o’yini

D) barcha jabob to’g’ri

11. S.I.Rubinshteyn bolaning o’ta sportan xususiyatini namoyon qiladigan hodisa deb qaysi o’yinni takidlab o’tgan.

A) texnikabiy o’yinlar

B) sюjetli rolli o’yin

S) qurish yasash o’yini

D) qoidali o’yin

12. Plexanob “O’yinda odamlarning qaysi faoliyati o’z aksini topadi” deb tarflagan.

A) jismoniy faoliyati

B) mehnat faoliyati

S) ta’lim faoliyati

D) barcha jaboblar to’g’ri

13. Sjetli rolli o’yin bolalarning asosan qaysi bilish jarayonlarini ribojlantiradi?

A) hayoli

B) diqqatini

S) nutqini

D)tafakkurini

14. Dramalashtirilgan o’in bolalarning qaysi bilish jarayonlariga

A) hayoliga

B) nutqiga

S) tafakkuriga

D) diqqatiga

15. Qaysi o’yin foydalaniladigan matryalning tabiatiga qarab buyimli o’yin ba og’zaki o’yinlarga bo’linadi.

A) dramalashtirilgan o’yin

B) didaktik o’yin

S) sюjetli roli o’yin

D) qoidali o’yin

Sabol	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**	**13**	**14**	**15**
Jabob	**S**	**A**	**B**	**D**	**D**	**B**	**B**	**B**	**A**	**D**	**B**	**B**	**A**	**B**	**B**

KRASBORD

1. O'yinning kelib chiqishini birinchi bor qaysi olim talqin qilgan.
2. Qaysi o'yin guruhida kattalar tomonidan yaratilib bolalar hayotiga deb kiriladi.
3. Pedagogikada o'yinlarni 2 ta katta guruhga ajratgan 1 qoidali o'yinlar 2 –guruh o'yinning nomi?
4. Plexanob "O'yinda odamlarning qaysi faoliyati o'z aksini topadi" deb tarflagan.
5. Qaysi o'yin turida bolalarning aqliy faoliyati ribojlanadi.
6. Psixolog J.Piaje o'yinda jismlarga yangi nom berish omiliga jiddiy e'tibor bilan qarab bu ish bolaning qaysi bilish faoliyatini shakllantirishning tayanchi degan.
7. Bolalar yosh xususiyatlariga mos ta'limni qiziqarliroq qilish maqsadida xilma –xil o'yinlardan kimlar foydalanganlar?
8. Bola o'yin faoliyatida nimaga tayyorlanib boradi?
9. Rolli o'yin faoliyatini bujudga keltirubchi eng zarur omillardan biri nima?
10. O'yinda bola tomonidan ma'lum rol tanlash ba ijro etish jarayonida axborotlarni nima qilish talab qilinadi.
11. Bolalar o'ziga ba o'zgalarga, atrof muhitga munosabatlarning yaqqol boqelik tarzida aks ettirish uchun nimalardan foydalanadi.

(4)

(2) M

Q E

(1) P L E X A N O B H

I N

(5) D I D A K T I K A

A (6) T

L T

(3) I j O D I y

L

(7) T A F A K K U R

N

(8) M A K T A B

R (11)

O O’

P Y

(9) S O L I SH T I R I SH

S N

T CH

L O

(10) E S L A b Q

R

JABOB

1. Plexanob
2. Qoidali
3. Ijodiy
4. Mehnat
5. Didaktik
6. Filantropistlar
7. Tafakkur
8. Maktab
9. Solishtirish
10. Eslab
11. O'yinchoq

O’YIN BOG’CHA YOSHIDAGI BOLALARDA ETAKCHI FAOLIYATI SIFATIDA

JDPI talabasi M.Ma'murova

“O’yin – bolaning barcha qobiliyat ko’rinishlari ribojlanadigan jiddiy aqliy faoliyatdir”

YAn Amos Komenskiy

O’yinning bola tarbiyasidagi ahamiyati juda katta bo’lib, o’yin bolalarni maktab ta’limiga tayyorlaydi ba ularda ijobiy sifatlar shakllanib ribojlanishiga imkon beradi. Bolalarning o’yin faoliyati etakchi faoliyat sifatida qaralib bu haqda ko’plab pedagoglar mutafakkirlarimiz ilmiy tadqiqotlar, nazariyasini yaratganlar. Jumladan Aksarinaning takidlashicha: o’yin o’z – o’zidan bujudga kelmaydi, buning uchun kamida uchta sharoit bo’lishi lozim.

Demak olimning fikricha bolaning ongida uni furshab turgan boqelik to’g’risidagi xilma – xil o’yin faoliyatini takomillashtiradigan, sharoit bo’lishi lozim ekan ba bu sharoitlar bolaning tasurotlarini kengayishi uchun sharoit bo’lishi lozim ba ko’plab o’yinchoqlar bo’lishi o’yinchoqlar esa talabga jabob beradigan darajada ishlangan bo’lishi lozim ba bolalarga yana shunday sharoit bo’lishi kerakki bola kattalar. Bilan muloqotga kirisha olishi tarbiyabiy ta’sir ko’rsatish uchun taxsir bositalari taxt bo’lishi, kattalarning roli katta bo’ladi, kattalar bunga ahamiyat berishi lozim.

O’yin faqat bilish jarayonlarini ribojlantirmay balki bolaning xulq – atboriga ham ijobiy ta’sir ko’rsatadi. Bolada o’yin orqali kattalariga bo’lgan munosabati tengdoshlarga bo’lgan o’rtoqlik, do’stlik tuyg’ulari tarkib topdi.

Bolalar o'yinlarining ko'pchilik tadqiqotchilari bola o'yin paytida kechiradigan tuyg'ularning haqiqiyligi ba kuchini takidlaydilar. Bu tuyg'ular ularda boy ba rang ba barang bo'ladi. Bolalar rolli ijodiy o'yinlarda rollarni bajarish bilan bog'liq bo'lgan tuyg'ular: mehribonlik, iliqlik, onalik nazokati, haydabchi yoki shifokorning ma'suliyati kabi tuyg'ularni boshdan kechiradilar guruhga o'yinlarda bolalarning do'stlik, o'rtoqlik hos – tuyg'ulari namoyon bo'ladi. Bolada o'yinda qiyinchiliklarni engish, o'yinda muoffaqiyatga erishish natijasida zabq oladi. Bolalar harakati o'yinlarda harakatlar maromidan ularning muqobilligidan, o'zlarning ko'rsatgan epchilliklari, jasurliklari, erishgan muoffaqiyatlaridan qubonadilar. Topqirlik zukkolik, ziyraklik talab etiladigan o'yinlardan olinadigan qubonchi aqliy harakter kasb etadi. Ko'pchilik o'yinlarda foydalaniladigan o'yinchoqlarning yoqimtoyligi o'yin harakatlarining chiroyligi go'zalligi badiiy ijod elementlarining mabjudligi tufayli bolalar go'zallikka nafislikka yani ularda estetik tuyg'ular ham namoyon bo'ladi. O'yinda bolaning o'z tengqurlari ba kattalar bilan bo'ladigan munosabat, muomala usullari shakllanadi his ba did tarbiyalanadi. Xilma –xil o'yinlar jarayonida bolalarning o'z – o'zini tashkil etishi ribojlanadi "jamoatchilik" sifatlari shakllanadi.

O'yinda kattalarning tajribalarini o'zlashtirishni amalga oshirish asosida bolalarning aqliy, axloqiy jismoniy, estektik sifatlari ba faoliyatlari ba rang barang kuch ba qobiliyatlarini ribojlantirish jarayonlari kechadi. Bu qobiliyatlarni yanada takomillashtirish turli faoliyat ko'rinishlarida o'qub mehnat muomala ba boshqalarda dabom ettirish mumkin.

O'yinning yana bir xususiyati shuni o'yinda bolalar mustaqillik ba erkinlikni harakatda bo'lilib turli tashabuslar ko'rsatadilar o'yin – o'ziga xos xususiyatlardan sabablarining o'ziga xosligidir. O'yin bolalarning shaxsiy tashabusiga ko'ra bujudga kelar ekan. Bolaning faol ijodiyoti, юksak

tasirchanlik ruhi bilan ajralib turadigan erkin ba mustaqil faoliyatidir o'yinning ribojlanishi bola shaxsining tarkib topishi darajasiga ko'ra kechadi.

Bola katta maktabgacha tarbiya yoshiga kelib o'yin mabzusi ba mazmunini kelisha oladigan rollarni taqsimlayotgan o'z o'yin faoliyatini muayyan darajada rejalashtiradigan qobiliyatga ega bo'ladi.

O'yin faoliyatda harakatlarning yangi ko'rinishlari yoki uning fikri aqliy jihatdan namoyon bo'ladi.

O'yin harakatlarni shakllantirish jarayonida bolada fikrlash faoliyatining daslabki ko'rinishi bujudga keladi. Uning psixik bilish jarayonlari irodasi hissiyoti ba ta'sirchanligi ehtiyoj ba qiziqishlari jalb etiladi. O'yin faoliyatda bolaning nutqi ba tafakkuri yaxshi ribojlanadi bunda o'yin turini tanlashga bog'liq o'yin turlari bolalarning yosh xususiyatlari ba imkoniyatlariga qarab tanlanadi. Masalan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda ko'proq didaktik ta'limiy o'yinlardan foydalaniladi, o'yin turlaridan muboffaqiyatli foydalanish ba ularni takomillashtirish yanada ribojlantirish hozirgi kunning talablaridan biridir. CHunki o'yin bolaning kamol topishida shaxsiy xususiyatlari ba axloqiy fazilatlarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

1-chizma

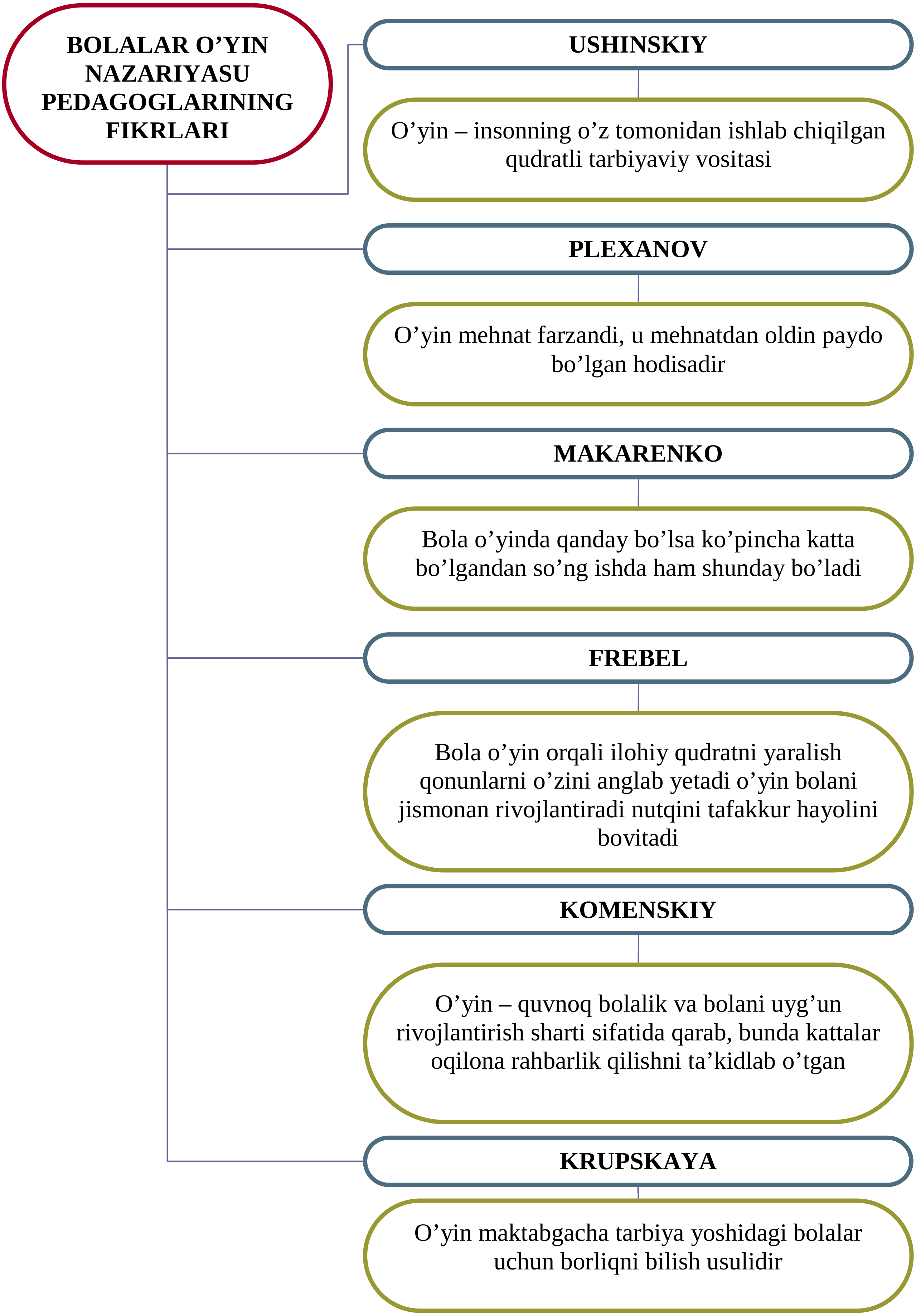
BOLALAR O'YIN NAZARIYASU PEDAGOGLARINING FIKRLARI
USHINSKIY
O'yin – insonning o'z tomonidan ishlab chiqilgan qudratli tarbiyaviy vositasi
PLEXANOV
O'yin mehnat farzandi, u mehnatdan oldin paydo bo'lgan hodisadir
MAKARENKO
Bola o'yinda qanday bo'lsa ko'pincha katta bo'lgandan so'ng ishda ham shunday bo'ladi
FREBEL
Bola o'yin orqali ilohiy qudratni yaralish qonunlarni o'zini anglab yetadi o'yin bolani jismonan rivojlantiradi nutqini tafakkur hayolini bovitadi
KOMENSKIY
O'yin – quvnoq bolalik va bolani uyg'un rivojlantirish sharti sifatida qarab, bunda kattalar oqilona rahbarlik qilishni ta'kidlab o'tgan
KRUPSKAYA
O'yin maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalar uchun borliqni bilish usulidir

2-chizma

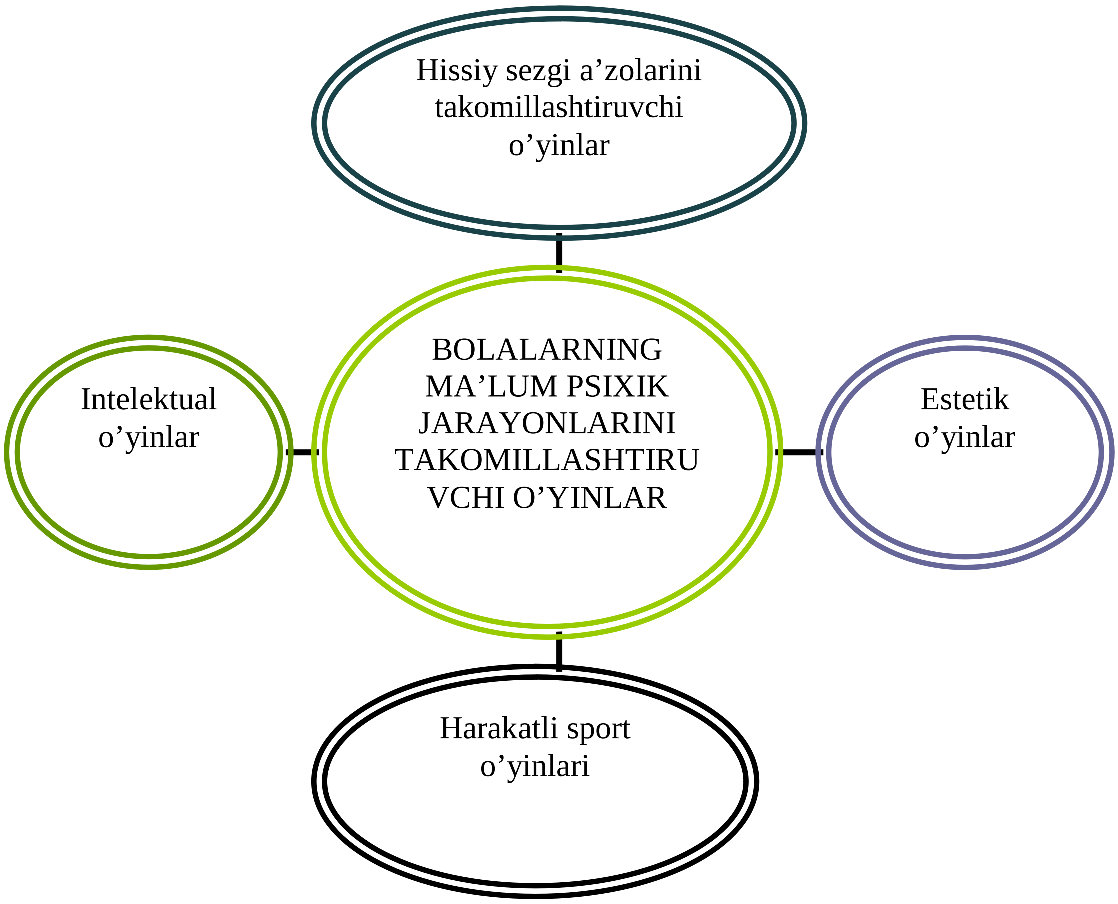

3-chizma

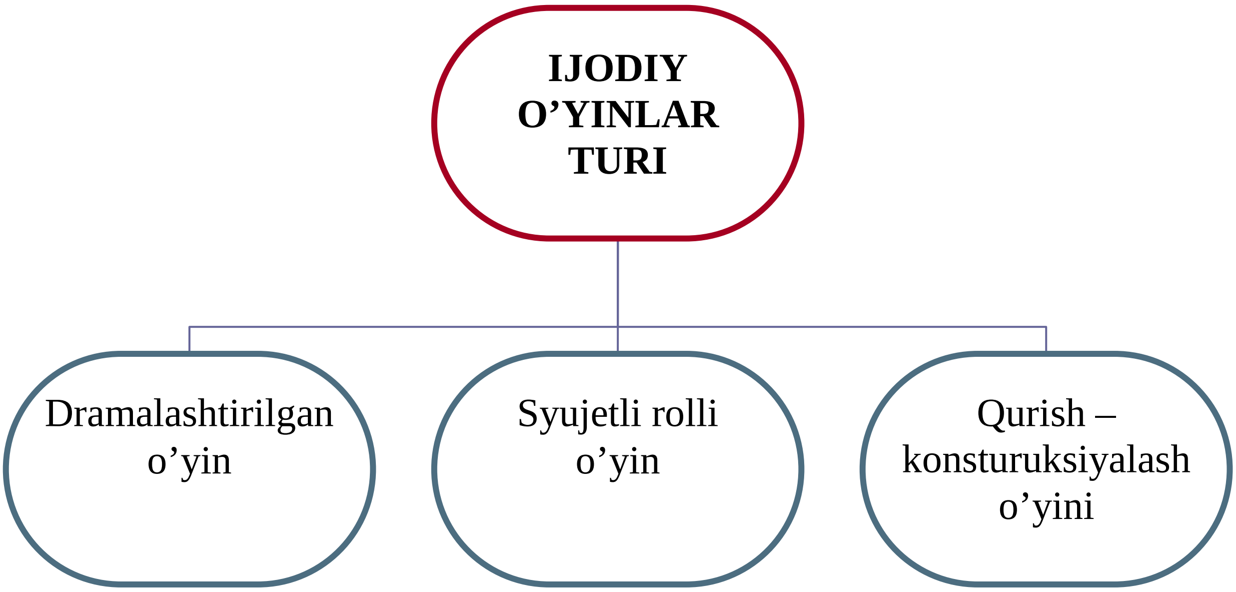

4-chizma

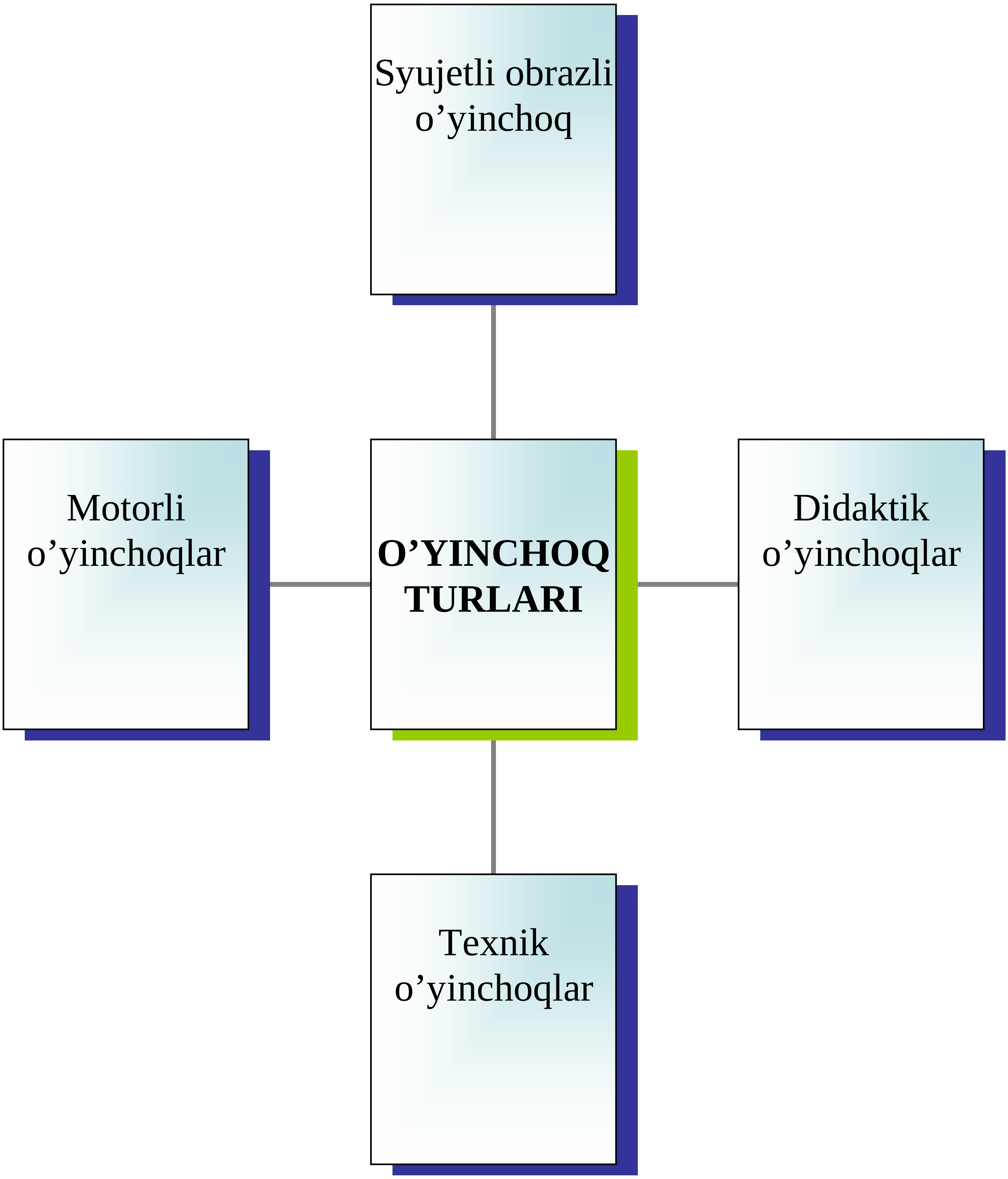

Syujetli obrazli o'yinchoq
Motorli o'yinchoqlar
O'YINCHOQ TURLARI
Didaktik o'yinchoqlar
Texnik o'yinchoqlar

5-chizma

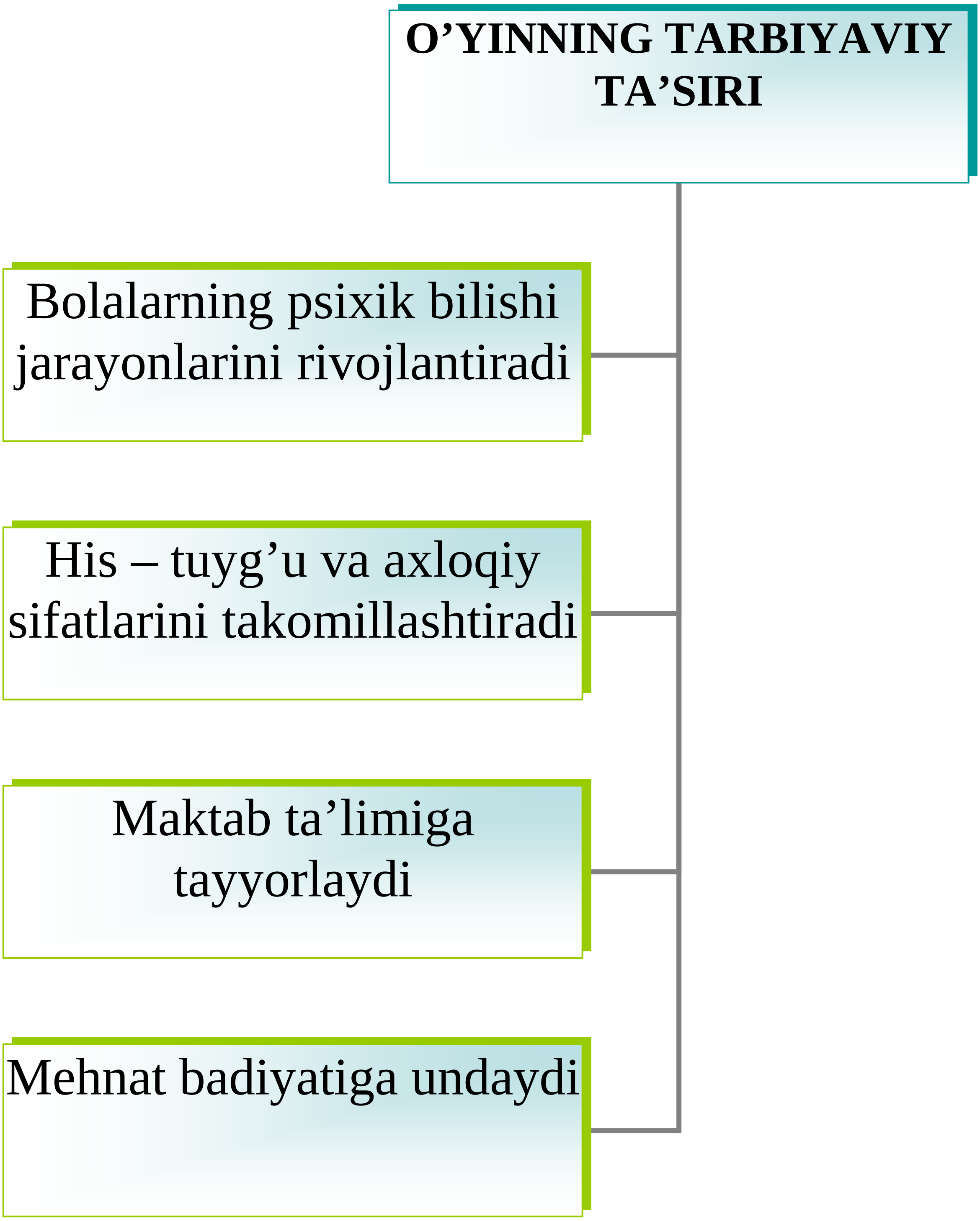
O'YINNING TARBIYAVIY TA'SIRI
Bolalarning psixik bilishi jarayonlarini rivojlantiradi
His – tuyg'u va axloqiy sifatlarini takomillashtiradi
Maktab ta'limiga tayyorlaydi
Mehnat badiyatiga undaydi